

Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/aruiibfdergisi>

Felaket Seneleri'nde Belgrad'a yapılan zahire nakliyatı*

Grain shipments to Belgrade in The Disaster Years

Dorukhan Selçuk^{a**}

^a Araştırma Görevlisi, Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, İstanbul, Türkiye, dorukhan.selcuk@marmara.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-0255-865X

MAKALE BİLGİSİ

Makale geçmişi:

Başvuru: 26 Temmuz 2022

Kabul: 31 Temmuz 2022

Anahtar kelimeler:

Tuna Nehri,

Belgrad,

Felaket Seneleri,

Zahire,

Nakliyat

Makale türü:

Araştırma makalesi

ÖZET

Belgrad Kalesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri denkleminde oldukça önemli bir parametre olagelmıştır. Bu önem 1683-1699 yılları arasında süren savaş döneminde daha da artmıştır. Özellikle savaş dönemlerinde bu gibi mühim kalelere dair işe mevzuları bir ordunun birincil öncelikleri arasındadır. Bu çalışmada, çeşitli yıllarda Belgrad Kalesi'ne imparatorluğun diğer bölgelerinden yapılan zahire nakliyatları incelenmiştir. Arşiv belgelerine dayalı veriler bu konuya dair birçok veri sunmaktadır. Bu makalede bahsedilen zahire nakliyatının kaynağı, hacmi, ürün çeşitliliği üzerinde durulmuştur. Bu sevkiyatlar karşılaştırılarak konu hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 26 July 2022

Accepted: 31 July 2022

Keywords:

River Danube,

Belgrade,

The Disaster Years,

Grain,

Shipment

Article type:

Research article

ABSTRACT

Belgrade Fortress has been a very important parameter in the military equation of the Ottoman Empire. This importance increased even more during the war period between 1683 and 1699. Especially in times of war, subsistence issues regarding such major fortresses are among the primary priorities of an army. In this study, grain shipments from other parts of the empire to the Belgrade Fortress in various years were examined. Data based on archival documents provide a lot of data on this subject. In this article, the source, volume and product variety of the grain transportation mentioned are emphasized. These shipments were compared and evaluations were made on the subject.

* Çalışma, Dorukhan Selçuk'un 2022 yılındaki doktora tezinden üretilmiştir.

** Sorumlu yazar / Corresponding author

E-posta / E-mail: dorukhanselcuk@gmail.com

Atf / Citation: Selçuk, D. (2022). Felaket Seneleri'nde Belgrad'a yapılan zahire nakliyatı. *Ardahan Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 104-109.

1. Giriş

Belgrad Kalesi, Osmanlılar tarafından 1521 yılında fethedildikten sonra gerek batıya doğru yapacakları seferlerde gerek ilerleyen dönemlerde savunma amacıyla hayati öneme sahip olmuştur. Ordunun geçiş güzergahında ulunan, kalabalık bir garnizona sahip böyle mühim bir kalenin iâşe ve tedarik mevzuları sürekli önemli olagelmıştır. 1683- 1699 yılları arasında geçen Felaket Seneleri olarak da adlandırılan Avrupalıların Büyük Türk Savaşları'nda Belgrad Kalesi'ne Rumeli'nin çeşitli yerlerinden zahire nakliyatı yapılmıştır. Bu çalışmada da askerin ihtiyaç duyduğu zahirenin iskelelere yüklenerek Belgrad'a kadar olan sertüveni tablolar ve grafikler yardımıyla işlenmiştir. Kaynak olarak Osmanlı Arşivi'ne ait çeşitli yıllara dair defterlerden istifade edilmiştir. Savaş yılları içinde yer alan 1692, 1694, 1696, 1698 ve 1699 yıllarına ait zahire sevkıyatı detaylarıyla anlatılmıştır. Son kısımda bu nakliyatın karşılaştırılması ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

2. Literatür

Burada Belgrad ile ilgili literatür kısaca ele alınmıştır. İlk sırada Selim Aslantaş'ın genel bir bibliyografya çalışması yer almaktadır (Aslantaş, 2018). Aslantaş'ın ayrıca Belgrad'ın önemini vurguladığı bir makalesi de vardır (Aslantaş, 2011). İlhan Türkmen'in doktora tezi olan XVI. yüzyılda Belgrad Kazası'nı burada anmak gerekir (Türkmen, 2014). Hakan Karagöz hem Osmanlı hem Avusturya arşivlerindeki birincil kaynaklara dayandırdığı doktora tezinde 1737-1739 Osmanlı Avusturya Savaşları ve Belgrad'ın geri alınmasını çalışmıştır (Karagöz, 2008).

3. Yöntem

İlk olarak konuya dair Osmanlı Arşivleri'ndeki belgeler günümüz Türkçesi'ne çevrilmiştir. İlaveten Osmanlı döneminde kalan bazı kavram ve ölçü birimleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu süreç sonunda oluşan ham veri tablo ve grafikler yardımıyla çalışmanın metnine yerleştirilmiştir. Metin içinde paylaşılan bu işlenmiş veri değerlendirme kısmında ele alınıp literatüre somut katkısı sonuç kısmında tartışılmıştır.

4. Bulgular

Çalışılan dönemdeki zahire sevkıyatları arşiv belgesine dayanarak paylaşılacaktır. Söz konusu dönemdeki beş zahire sevkıyatı aşağıda incelenecektir.

4.1. 1692 Yılı Zahire Sevkıyatı

Zahire nakliyatına dair ilk örnek 1692 yılına ait bir mevkufat defteridir. Bu defterdeki kayıtlar, Belgrad'a yapılan zahire nakliyatının hangi iskelelerden, ne miktarda yapıldığını, bu nakliyat için ne kadar navlun ücreti ödendiğini, prostoykaların ne kadar ücret ve nafaka bahası aldığını, kısacası tüm bu sevkıyatın maliyetini gözler önüne sermektedir. Aşağıdaki tabloda ilk olarak kile cinsinden Belgrad'a gönderilen zahirenin çeşitliliği, hangi iskelelerden, ne miktarda gönderildiği işlenmiştir.

Tablo 1. 1692 yılında Belgrad'a yapılan zahire nakli (kile cinsinden)

İskele	Buğday	Arpa	Un	Peksimet	Toplam
Silistre	11.809	23.756		7.355	42.920
Ruşçuk		4.150			4.150
Kili	10.960	1.355			12.315
İsmail	5.000	6.979			11.979
İbrail	4.000				4.000
Hırsova		4.012			4.012
Silistre	13.600	50.050	7.529		71.179
Ruşçuk	45.972	10.459,5	8.000	5.550	69.981,5
<i>Toplam</i>	<i>91.341</i>	<i>100.761,5</i>	<i>15.529</i>	<i>12.905</i>	<i>220.536,5</i>

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, 1692

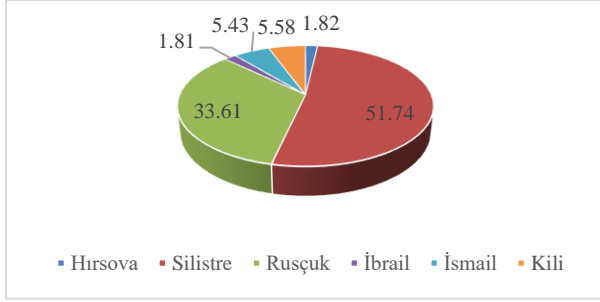
Dört ürün gönderildiği anlaşılmaktadır. Bunlar buğday, arpa, un ve peksimettir. Kile cinsinden en yüklü sevkıyat Silistre iskelesinden yapılmıştır. İkinci sırada Ruşçuk iskelesi yer almaktadır. Silistre ve Ruşçuk iskelelerinin mükerrer şekilde yazılmasının nedeni navlun ücretlerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Aşağıdaki tablo bu olguya ışık tutacaktır.

Tablo 2. 1692 yılında Belgrad'a yapılan zahire nakli – navlun ücreti

İskele	Zahire – Toplam	Navlun	Navlun - Toplam
Silistre	42.920	12	515.040
Ruşçuk	4.150	12	49.800
Kili	12.315	16	197.040
İsmail	11.979	14	167.706
İbrail	4.000	12	48.000
Hırsova	4.012	11	44.132
Silistre	71.179	10	711.790
Ruşçuk	69.981,5	8	559.852
<i>Toplam</i>	<i>220.536,5</i>		<i>2.293.360</i>

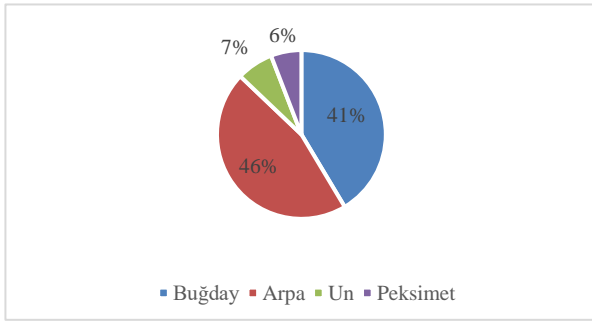
Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, 1692

En yüksek navlun ücreti kile başına 16 akçe ile Kili iskelesine aittir. Ardından İsmail iskelesi 14 akçe ile ikinci sıradadır. Üçüncü sırayı 12 akçe ile Silistre, Ruşçuk ve İbrail iskeleleri paylaşmaktadır. Önceden de bahsedildiği gibi Silistre'den ikinci bir sevkıyatın yükü farklı olmakla navlun ücreti de farklıdır. Silistre'den yapılan 42.920 kilelik nakliyatın navlun bedeli 12 akçe iken, 71.179 kilelik sevkıyatın navlun ücreti 10 akçedir. Ruşçuk'taki durum da benzerdir. 4.150 kile ağırlıklı nakliyatın navlun ücreti 12 akçe, 69.981,5 kile ağırlığındaki nakliyatın navlun ücreti 8 akçedir. Son olarak Hırsova'dan yapılan sevkıyatın navlun ücreti kile başına 11 akçedir.

Grafik 1. 1692 yılında Belgrad'a yapılan zahire naklinin iskelelere göre yüzdesel dağılımı

Yüzdesel dağılımı gösterir grafikte Silistre ve Rusçuk iskelelerinden yüklenen zahire miktarı toplanmıştır. Böylece tüm zahire içinde Silistre'den gönderilen zahirenin payı %51'i aşmıştır. Ardından Rusçuk iskelesi %33,61'lik pay ile ikinci sırada yer almaktadır. Son olarak aşağıda ürünlerin yüzdesel dağılımı yer almaktadır.

Grafik 2. 1692 yılında Belgrad'a yapılan zahire naklinin tarımsal ürünlere göre yüzdesel dağılımı

İlk sırada %46'lık orana sahip arpa gelmektedir. Ardından %41 oranında buğday nakliyatı dikkat çekmektedir. Un ve peksimed'in yüzdesel ağırlıkları görece düşüktür; sırasıyla %7 ve %6 oranında gerçekleşmiştir.

4.2. 1694 Yılı Zahire Sevkiyatı

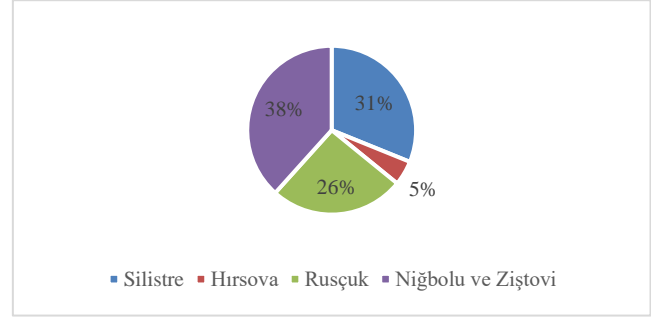
Başka bir mali evraktan 1694 yılına dair zahire nakli hakkında bilgi edinilmektedir, tablolaştırılmış hali aşağıdadır.

Tablo 3. 1694 yılında Belgrad'a yapılan zahire nakli (kile cinsinden)

İskele	Arpa	Un ve Buğday	Peksimet	Toplam
Silistre	150.000	87.500	5.000	262.500
Hırsova	20.000	20.000	0	40.000
Rusçuk	122.601	65.000	6.000	217.601
Niğbolu ve Zıştovi	193.341,5	110.000	4.000	323.341,5
Toplam	485.943	282.500	15.000	843.442,5

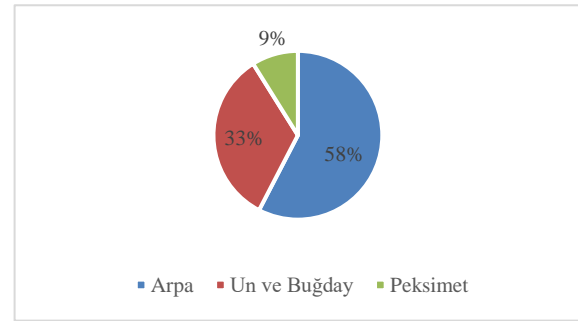
Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, 1694

Yukarıdaki tabloya bakıldığında toplam 843.442,5 kilelik bir zahire nakliyatı görülmektedir. 1692 yılında yer almayan Niğbolu ve Zıştovi iskelelerinden yapılan nakliyat 1694 yılında zirveyi işgal etmektedir. Arkasından Silistre ve Rusçuk iskeleleri gelmektedir.

Grafik 3. 1694 yılında Belgrad'a yapılan zahire naklinin iskelelere göre yüzdesel dağılımı

Niğbolu ve Zıştovi iskelelerinden yapılan nakliyatın tüm 1694 yılı sevkiyatı içerisindeki payı %38'dir. İkinci sırada %31'lik pay ile Silistre gelmektedir. Diğer bir büyük pay da %26 ile Rusçuk'a aittir. Hırsova iskelesinden gelen zahirenin hissesi diğerlerine göre oldukça düşük görünmektedir. Gönderilen zahirenin iskelelere göre dağılımı yukarıdaki gibidir, şimdi ürünleri kendi içinde değerlendirmek gerekirse; ürünlerin kile cinsinden yüzdesel dağılımı aşağıdaki gibidir.

Grafik 4. 1694 yılında Belgrad'a yapılan zahire naklinin tarımsal ürünlere göre yüzdesel dağılımı

Ağırlık bakımından en büyük hisseyi %58 ile arpa almaktadır. Ardından %33 oranında un ve buğday nakliyatı yapılmıştır. Tüm sevkiyat içinde peksimed'in ağırlığı ancak %9'luk bir orana sahiptir.

4.3. 1696 Yılı Zahire Sevkiyatı

Padişah II. Mustafa'nın katıldığı üç seferden birisi 1696 yılıdır. Bu yıla ait zahire nakliyatını gösterir defter hem iskelelerden gönderilen miktarı hem de kazalardan iskelelere gönderilen miktarı göstermektedir. Burada genel şablona uyularak sadece iskelelerden yapılan nakliyata yer verilmiş olup tablolaştırılmış hali aşağıda mevcuttur.

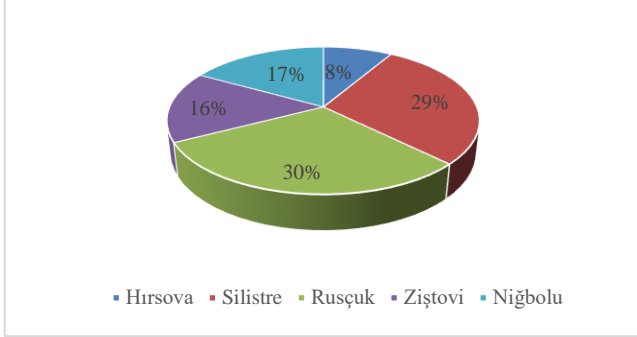
Tablo 4. 1696 yılında Belgrad'a yapılan zahire nakli (kile cinsinden)

İskele	Arpa	Un	Buğday	Toplam
Hırsova	44.000	23.500	0	67.500
Silistre	86.000	117.250	25.000	228.250
Rusçuk	106.500	101.500	30.000	238.000
Zıştovi	57.500	41.000	26.000	124.500
Niğbolu	56.000	78.000	0	134.000
Toplam	350.000	361.250	81.000	792.250

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, 1696

Toplam 792.250 kile zahire nakliyesi yapılmıştır. Önceki yıllarda olduğu gibi Silistre ve Rusçuk'tan yapılan sevkiyat 1696 yılında da dikkat

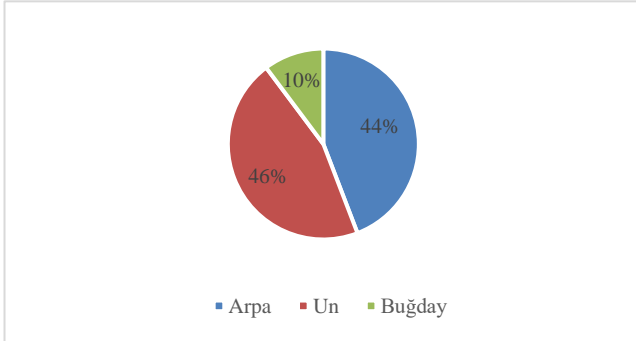
çekici hacimdedir. Zahire naklinin iskelelere göre yüzdesel dağılımı aşağıdaki grafiktedir.

Grafik 5. 1696 yılında Belgrad'a yapılan zahire naklinin iskelelere göre yüzdesel dağılımı

Tüm sevkiyat içinde Rusçuk iskelesinden gönderilen zahirenin payı %30'dur. Ardından Silistre iskelesi %29'luk paya sahiptir. Niğbolu iskelesi %17, Zıştovi iskelesi %16'lık hisseler ile Rusçuk ve Silistre iskelelerinin ardından gelirler. Son olarak Hırsova'nın payı diğerlerine nispetle daha mütevazı görünür ve %8'lik bir paya sahiptir.

Toplamda 350.000 kile arpa, 361.250 kile un, 81.000 kile buğday nakledilmiştir. 1696 yılı için ürünlerin kendi içinde yüzdesel dağılımı aşağıdaki gibidir.

Grafik 6. 1696 yılında Belgrad'a yapılan zahire naklinin tarımsal ürünlere göre yüzdesel dağılımı

Toplam zahire içinde kile cinsinden arpanın ağırlığı %44, unun ağırlığı %46, buğdayın ağırlığı ise %10'luk paya sahiptir.

4.4. 1698 Yılı Zahire Sevkiyatı

Bu yıla ait zahire nakliyatı aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 5. 1698 yılında Belgrad'a yapılan zahire nakli (kile cinsinden)

İskele	Kile	Yüzde
Silistre ve Hırsova	337.750	28,03
Rusçuk	247.950	20,58
Niğbolu ve Zıştovi	268.500	22,28
Süleyman Ağa defterine göre	103.071	8,55
Vidin Kileri ve 1109 senesi alımı	247.683	20,56
<i>Toplam</i>	<i>1.204.954</i>	<i>100,00</i>

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, 1698

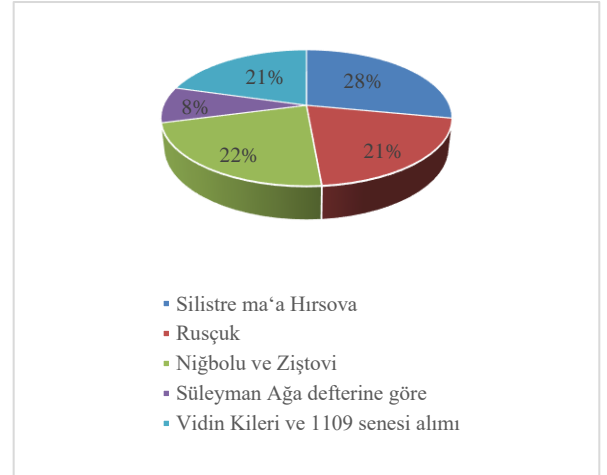
1698 yılına ait bu sevkiyatta tarımsal ürünlere dair bilginin tablolaştırılmış hali de aşağıdadır.

Tablo 6. 1698 yılında Belgrad'a yapılan zahire nakli (tarımsal ürün bazında)

Ürün	Kile	Yüzde
Arpa	595.830	49,45
Un	348.301	28,91
Peksimet***	141.628	11,75
Buğday	110.361	9,16
Bulgur	8.836	0,73

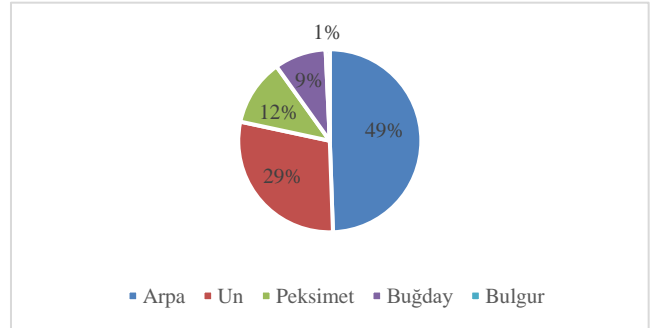
[*** Evrakta yer alan peksimetin ağırlık birimi kantardır. Kantarın doğrudan kile karşılığı bulunamamıştır. Ancak diğer Osmanlı arşivi evrakında yer alan bilgilerden net bir hesap çıkmasa da Osmanlı kâtiplerinin yaklaşık olarak 1 kantar peksimedi 4-5 kile aralığında kaydettikleri görülmüştür. Ayrıca balkanlarda 100 okkalık kantarların kullanıldığı bilgisinden hareketle bu sadeleştirmede 1 kantar = 5 kile varsayımından hareket edilmiştir (Kallek, Kantar, 1988, s. 319; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, 1694; 1696).]

Tüm bu nakliye operasyonun büyüklüğü 1.204.954 kiledir. Meblağın büyük olması aslında şaşırtıcıdır çünkü, padişahın katıldığı bir sefer durumu yoktur. Hatta aktif bir savaş durumu da yoktur. Ancak barış arifesinde bulunulan 1698 yılında ordular yine seferber şekilde çıkış noktalarında bulunmaktaydılar. Eğer barış görüşmeleri bir sonuca ulaşmaz ise savaş durumu devam edecekti ve ordunun bu duruma hazır olması gerekiyordu. 1698 yılına ait sevkiyatın iskelelere göre yüzdesel dağılımı aşağıdaki yer almaktadır.

Grafik 7. 1698 yılında Belgrad'a yapılan zahire naklinin iskelelere göre yüzdesel dağılımı

Zahire miktarının kendi içinde yüzdesel dağılımına bakılacak olursa;

Grafik 8. 1698 yılında Belgrad'a yapılan zahire naklinin tarımsal ürünlere göre yüzdesel dağılımı

Arpa nakliyatı 595.830 kile ile tüm nakliyatın %49,45'ine tekabül etmektedir. İkinci sırada un sevkiyatı 348.301 kile ile %28,91'lik bir paya sahiptir. Ardından peksimetin %11,75, buğdayın %9,16 oranında ağırlığı vardır. Diğer zahire nakliyatlarında olmayan bir kalem daha vardır bu yıl, 8.836 kile bulgur sevkiyatı yapılmıştır ve ağırlık bakımından oranı %0,73'tür.

4.5. 1699 Yılı Zahire Sevkiyatı

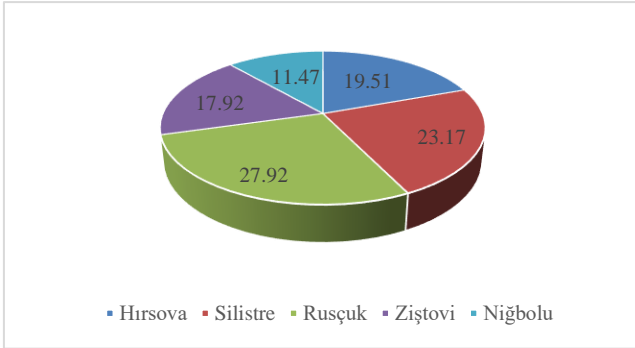
Barışın imzalandığı 1699 yılına ait zahire sevkiyatı aşağıdaki tabloda paylaşılmıştır.

Tablo 7. 1699 yılında Belgrad'a yapılan zahire nakli (kile cinsinden)

İskele	Arpa	Un	Buğday	Toplam
Hırsova	24.500	19.200	0	43.700
Silistre	23.700	26.200	2.000	51.900
Ruşçuk	14.200	34.350	14.000	62.550
Ziştovi	11.600	16.550	12.000	40.150
Niğbolu	6.000	13.700	6.000	25.700
Toplam	80.000	110.000	34.000	224.000

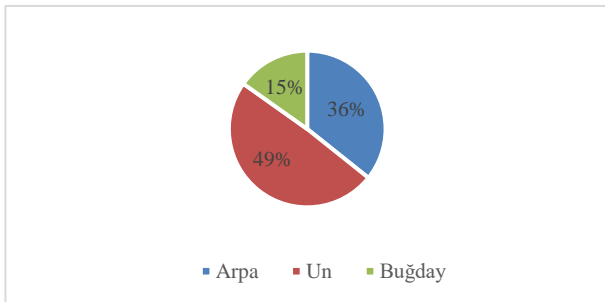
Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, 1699

Toplam 224.000 kile zahire naklinin yapıldığı bu operasyonda, çeşitli kazalardan alınan zahire Hırsova, Silistre, Rusçuk, Ziştovi ve Niğbolu iskelelerine bağlanıp bu iskelelerden de Belgrad'a gönderilmiştir. Aşağıda kazalara göre yüzdesel dağılım bulunmaktadır.

Grafik 9. 1699 yılında Belgrad'a yapılan zahire naklinin iskelelere göre yüzdesel dağılımı

Bu zahire sevkiyatında sırasıyla Rusçuk ve Silistre iskelelerinden yapılan nakliyat başı çekmektedir. Ardından Hırsova, Ziştovi ve Niğbolu gelmektedir. Aşağıda 1699 yılı için ürünlerin kendi içinde yüzdesel dağılımına dair grafik yer almaktadır.

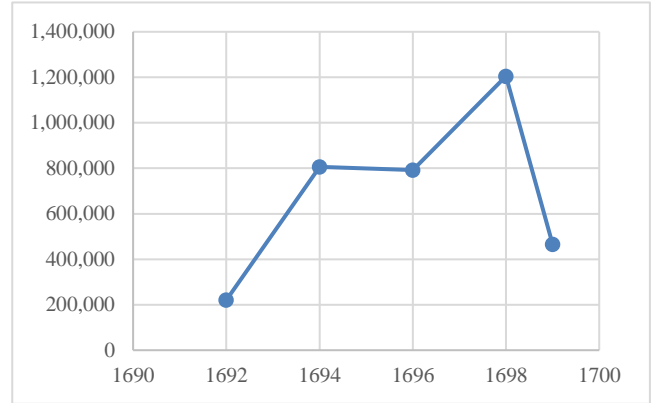
Grafik 10. 1699 yılında Belgrad'a yapılan zahire naklinin tarımsal ürünlere göre yüzdesel dağılımı

Tüm nakliyat içinde en büyük orana sahip tarımsal ürünün un olduğu anlaşılmaktadır. İkinci sırada %33 oranında ağırlığa sahip arpa gelmektedir. Son sırada ise buğday %15'lik paya sahiptir.

1699 yılında Belgrad için satın alınan zahirenin toplam miktarı 224.000 kiledir. Ancak kazaların yükümlülüğü aslında daha fazladır. Önceki yıllarda da brüt miktar alındığı için burada da brüt miktar kullanılacaktır. Bu toplam da; 194.000 kile arpa, 162.250 kile un, 34.000 kile buğday ve 15.000 kantar peksimetten oluşan 465.250 kiledir. Yukarıda 80.000 kile arpa, 110.000 kile un, 34.000 kile buğdayın satın aldığı yazılmıştı. Fiyatlar da defterden öğrenilebilmektedir. Arpanın kilesi 25 akçe, unun kilesi 60 akçe ve buğdayın kilesi ise 50 akçedir. Satın alınan miktarların dışında 114.000 kile arpa, 52.250 kile un ve 15.000 kantar peksimet tehirlidir. Savaşın nihayet bulması ile ilgili olabilir. Toplam üzerinden bakıldığında buğdayın tamamının satın alındığı, peksimetin de tamamının tehirlili olduğu görülmektedir. Tüm bu satın alma işlemi için 10.300.000 akçe harcanmıştır.

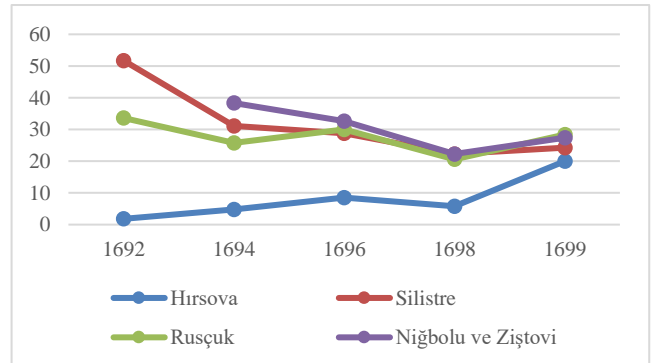
5. Değerlendirme

Belgrad'a nakledilen zahireyi yukarıda anlatıldığı üzere 1692, 1694, 1696, 1698 ve 1699 yılları için karşılaştırmak mümkündür. Aşağıdaki grafikte toplam brüt zahire miktarı kile cinsinden paylaşılmıştır.

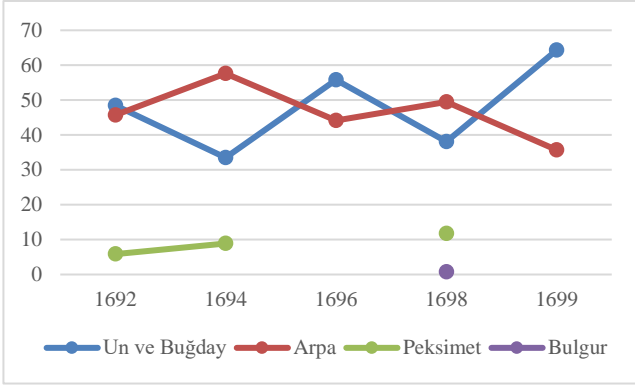
Grafik 11. Belgrad'a zahire naklinin yıllara göre seyri – kile

Yukarıdaki grafiğe bakılarak Osmanlı ordusunun aktif olduğu senelerde nakledilen zahire miktarının da yüksek seyrettiği söylenebilir. Petervaradin'e yürüyüşe geçtikleri 1694 yılı, II. Mustafa'nın sefer-i hümayuna çıktığı 1696 yılı, barış görüşmelerine geçildiği ancak ordunun cephede harekate hazır beklediği 1698 yıllarındaki zahire naklinin diğer yıllara göre yüksek seyrettiği açıktır. Aşağıda Belgrad'a zahire naklinin iskelelere göre yüzdesel seyri paylaşılmıştır.

Grafik 12. Belgrad'a zahire naklinin iskelelerden yıllara göre yüzdesel seyri

Miktar olarak yukarıdaki satırlarda Rusçuk ve Silistre iskelelerinin başı çektiği yazılmıştır. Ancak yıllara göre yüzdesel payları incelendiğinde daha fazlası söylenebilir. Rusçuk ve Silistre iskelelerinin payları yüksek seyretmeye devam etse de düşüş eğiliminde oldukları görülmektedir. Aksi şekilde Hırsova iskelesinin toplam zahire nakli için;1692 yılındaki %1,82'lik payı giderek artarak 1699 yılında %19,99'a ulaşmıştır. Belgrad'a gönderilen zahirenin kendi içinde yüzdesel dağılımının yıllara göre seyri aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 13. Belgrad'a nakledilen zahirenin ürünler açısından yıllara göre yüzdesel seyri

Un ve buğday nakli bir kalem altında toplanırsa bahsedilen yıllarda payı yaklaşık %30-60 arası değişmektedir. Arpa naklinin payı ise daha istikrarlı olmakla yaklaşık %40-50 arası seyretmektedir. Peksimet naklinin payı ise geçen yıllar içinde %10 civarında salınmıştır.

Bu verileri ve bu verilerden oluşan tabloları nihai bilgi olarak ele almamak gerekir. Bu çalışmada yapılan eldeki veriyi mümkün oldukça kendi içinde değerlendirerek anlamlandırmaya çalışmaktır. Çünkü ordunun ihtiyaç duyduğu zahire un, buğday, peksimet ve arpadan ibaret değildir. En önemli kalemlerin sayılanlar olduğu söylenebilir ancak burada yer almayan yağ, pirinç, et ve diğer zahire yer almadıkça yapılan tespitler atılacaktır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, buradaki bilgiler kesintili veya yetersiz de olsa belki başka çalışmalar ile nüfus, üretim, verimlilik ve refaha dair tahminler yapılmasına yardımcı olabilir.

6. Sonuç

Belgrad Kalesi gibi stratejik bir kale için zahire tedariki hayati öneme sahiptir. Bu çalışmada Belgrad Kalesi'nin Tuna Nehri vasıtasıyla besleyen kaynaklar ortaya çıkarılmış oldu. Bu kaynaklar Rumeli'nin kazalarından yukarıda bahsi geçen iskelelere yüklenip nehir taşımacılığı ile Belgrad'ın geniş ambarlarına sevk edilmekteydi. Yüklenen gıda maddelerinin çeşitliliği, hacmi ortaya konmuş olup, ordunun aktif olduğu dönemlerde

Belgrad Kalesi'ne yapılan nakliyatın boyutunun da arttığı, bu çalışmanın ortaya koyduğu temel sonuçlardır. Ayrıca iskele bazında bakıldığında yüklü sevkiyatların taşıma ücretinin daha düşük seyrettiği gözlemlenmiştir.

Yazar Katkı Oranı Beyanı

Tüm süreç, sorumlu yazar Dorukhan Selçuk tarafından yürütülmüştür.

Çatışma Beyanı

Çalışmada yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Destek Beyanı

Bu çalışma için herhangi bir kurumdan destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Aslantaş, S. (2011). Belgrad-ı dâru'l-cihâd. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 13-37.
- Aslantaş, S. (2018). *A bibliography of works on Ottoman Belgrade*. S. Rudić, S. Aslantaş, & D. Amedoski (Dü) içinde Belgrade 1521-1867 (s. 479-516). Belgrad: The Institute of History.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Defteri (D), *Mevkûfât defterleri* (D.MKF.d), 27671. (1692).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Defteri (D), *Mevkûfât defterleri* (D.MKF.d), 27808. (1699).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Defteri (D), *Mevkûfât kalemi mübâyaa mübaşiri kalemi defterleri* (D.MKF.MBŞ.d), 31815. (1696).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin (İE), *Bahriye* (İE.BH), 12/1043. (1698).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Kamil Kepeci (KK.d), 2768. (1696).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver (Mad), *Maliyeden müdevver defterler* (MAD. d), 1024. (1694).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver (Mad), *Maliyeden müdevver defterler* (MAD. d), 3252. (1694).
- Kallek, C. (1988). *Kantar*. İslam Ansiklopedisi, 24, 317-320. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kallek, C. (1988). *Kile*. İslam Ansiklopedisi, 25, 567-570. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karagöz, H. (2008). 1737-1739 *Osmanlı-Avusturya harbi ve Belgrad'ın geri alınması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karagöz, H. (2018). Belgrad-ı dâru'l-cihâd'da Osmanlı hâkimiyetinin yeniden tesisi (1739). *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (35), 183-205.
- Türkmen, İ. (2014). *XVI. yüzyılda Belgrad kazası* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, F. (2019). *Nazlı Tuna'nın ince donanması* (18. Yüzyıl). Hiper Yayın.